Ankstyviausiame mums žinomame Vilniaus miesto vadinamajame Fiurstenhofo plane, datuojamame apie 1740 m., jau matome susiformavusį kvartalą, atitinkantį dabartinio kvartalo ribas. Istoriniuose šaltiniuose čia minimi mūriniai namai „kamienica Paškevičovska", dominikonams priklausęs pastatas ir „kamienica Opaničovska".

Tyrimų metu buvo nustatyta, kad ankstyviausias kultūrinis sluoksnis, datuojamas XIV a. paskutiniu ketvirčiu, susiformavo medinio užstatymo aplinkoje. Patys mediniai pastatai neišliko. Nuo XV a. čia gyvenę žmonės užsiėmė kalvyste ir geležies lydymu. Kasinėjimų metu surasta daug geležies gargažių, dviejų krosnių, atitinkamai datuojamų XVI ir XVII a., liekanos. Kad tirtoje vietoje dirbo kalviai, patvirtino ir dr. A. Sveikauskaitės atlikti gargažių cheminiai tyrimai. Jų išvadose teigiama, jog šlakai susidarė ne geležies redukavimo metu, o kalviškos gamybos procese.

XVII a. pirmoje pusėje, galbūt XVI a. pačioje pabaigoje, tarp Ašmenos, Mėsinių ir Dysnos g. pastatyti pirmi mūriniai pastatai – jų liekanos atidengtos tirto kvartalo V dalyje. Šie pastatai gerokai nukentėjo XVII a. viduryje nuo gaisro, veikiausiai sietino su 1655 m. rusų okupacija. XVII a. tirtoje vietoje darbavosi ir mėsininkai. Surastas maždaug 20 cm storio kiaulių kaulų sluoksnis virš XVII a. grindinio, pagal monetas datuoto buvusio mūrinio pastato patalpoje.

XIX a. pabaigoje mūriniai pastatai kapitaliai rekonstruoti pagal architekto M. Prozorovo projektą, o 1944 m. subombarduoti. Galutinai nugriauti XX a. šeštame dešimtmetyje valant griuvėsius.

Archeologinių tyrimų metu ištirtas iki 2,3 m storio kultūrinis sluoksnis, datuotas XIV a. paskutiniu ketvirčiu – XX a. viduriu. Surasta 21 moneta, švininės kulkos-šratai, pypkės, buities ir statybiniai daiktai.

ARCHAEOLOGICAL EXPLORATIONS BETWEEN AŠMENOS STREET, MĖSINIŲ STREET AND DYSNOS STREET IN VILNIUS

In 2002 the explorations were carried out in block 60 located in the Vilnius Old Town between Ašmenos street, Mėsinių street and Dysnos street. The total area of 127 m^2 was explored. During the explorations the cultural layer dated to the 15th–20th centuries was found. In the area the location of a forge with two remaining furnaces was found, as well as the remains of a building dated to the 16th–20th centuries.

VARNIŲ SENAMIESČIO ŽVALGOMIEJI TYRINĖJIMAI

Dalia KARALIENĖ, Laimutė VALATKIENĖ

2002 m. vėlyvą rudenį ŽMA atliko žvalgomuosius tyrimus Varnių senamiestyje, Daukanto – Dariaus ir Girėno g. ribose. Telšių UAB „Elektrovoltas" planavo nutiesti elektros kabelį iš Daukanto g. daugiabučio namo Nr. 3 skydinės į Dariaus ir Girėno g. namo Nr. 3 aplinkoje stovinčios telefono stoties pastatėlį. Didžioji prakasimų dalis turėjo kirsti dešinėje Varnelės upės pusėje esančią senovinės gyvenvietės teritoriją.

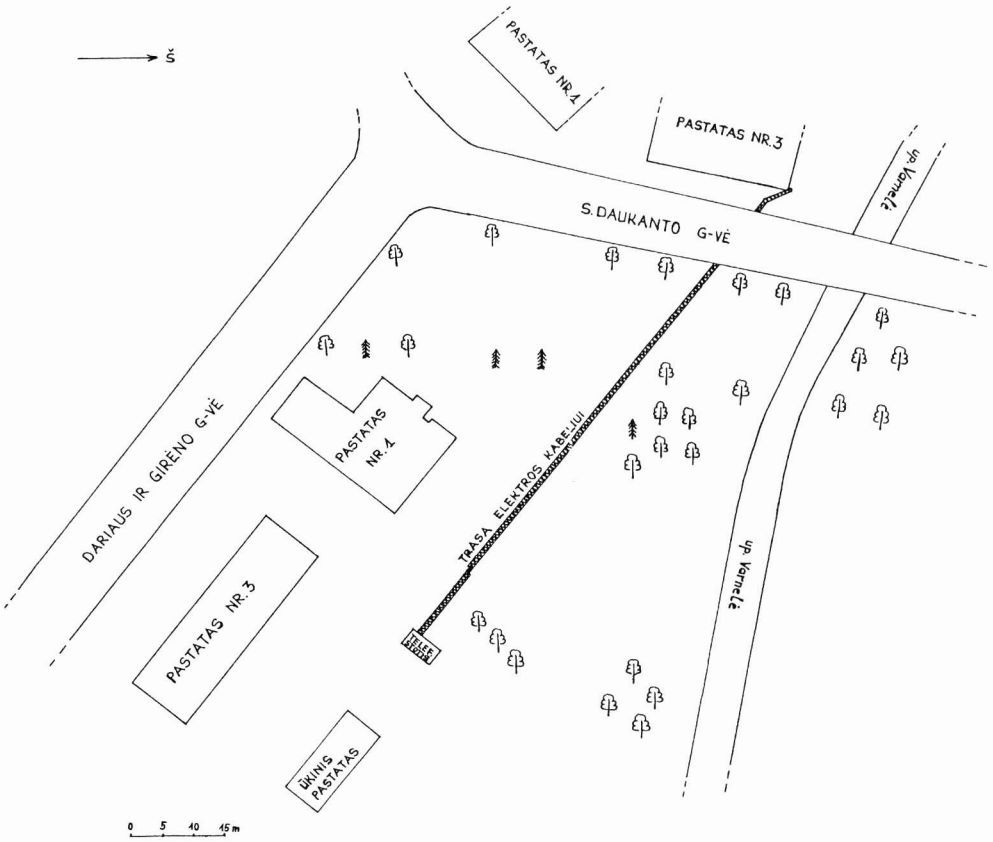

93 pav. Situacinis planas. *D. Karalienės brėž.*
Fig. 93. Situational plan.

Ankstyvoji Varnių miestelio istorija remiasi archeologinių tyrinėjimų duomenimis. Šie tyrinėjimai Varniuose buvo pradėti 1981 m. Jų pradininkas – archeologas Jonas Genys, be tyrinėtų senkapių, išaiškino ir 1988 m. tyrinėjo senąją atviro tipo Varnių gyvenvietę, susiformavusią jau ankstyvajame jos raidos etape, XIII–XIV a. (Z. Genienė, J. Genys., *Varnių kunigų seminarija*, V., 1999, p. 27, 30). Jo teigimu, gyvenvietė formavosi ir plėtėsi dešinėje Varnelės upės pusėje, prie kelio, vedančio Kaltinėnų link, ir tapusio faktiškuoju Varnių prekybos ir amatų branduoliu.

Amžių bėgyje Varniams teko patirti ir pakilimų, ir nuosmukių, tačiau gyvenvietės branduolys dar ilgai išliko toje pačioje vietoje. Iki Antrojo pasaulinio karo šioje gyvenvietėje stovėjo keletas medinių ir mūrinių namų, kurių dauguma priklausė žydams. Karo metu jie sudegė, buvo nugriauti. Pokario metais teritorija dešinėje Varnelės upės pusėje buvo pertvarkyta – griuvėsiai sulyginti, įrengtas trikampio plano skveras. Prie kelio

Kaltinėnų link XX a. antrojoje pusėje buvo statomi nauji administraciniai ir gyvenamieji namai.

2002 m. buvo iškastos dvi tranšėjos, iš kurių viena – Daukanto g. R pusėje, kirto minėtą skverą PR kryptimi ir buvo kasama iki telefono stoties pastatėlio. Antroji tranšėja buvo kasama priešingoje kelio (Daukanto g.) pusėje, ties daugiabučio namo (Nr. 3) R siena ir baigėsi ties jo Š gale esančia elektros skydine. Bendras žvalgytų tranšėjų ilgis – 82,6 m, plotis – 0,4 m. Didžioji jų dalis buvo iškasta iki 70–80 m gylio.

Senosios gyvenvietės dalyje buvo pastebėtas tik sumaišytas kultūrinis sluoksnis. Jame atkasti pavieniai anksčiau čia stovėjusių pastatų pamatų akmenys, plytų mūro liekanos, pastebėta įvairių XX a. buitinių atliekų. Rasta nemažai keramikos. Gausiau jų pavyzdžių buvo aptikta pradiniuose tranšėjos 1 kvadratuose. Tarp jų buvo ir keli XVII–XIX a. koklių fragmentai, puodų šukių. Kai kurie XIX a. koklių fragmentai pažymėti buvusio Aleksandrijos dvaro (Šiaulių r.) savininko grafo N. N. Zubovo koklių gamybos įmonės įspaudais.

Ankstyviausio laikotarpio radiniai, datuojami XVI a., buvo rasti kv. 18 ir 60 maišyto kultūrinio sluoksnio žemėse, 45 ir 80 cm gylyje. Tai puodyninio koklio viršaus pakraštėlio dalis ir puodo viršaus pakraščio fragmentėlis, kurio sienelė buvo puošta bangelių ornamentu.

Žvalgymų metu buvo surinkta per 50 stiklo, keramikos radinių, kurie perduoti į ŽMA fondus.

SURVEY EXPLORATIONS OF VARNIAI OLD TOWN

In 2002 ŽMA explored the Varniai Old Town within the pale of Daukanto street and Dariaus ir Girėno street. The cultural layers and finds such as pottery, tiles, glass dated to the 16th–20th centuries were found.

ARCHEOLOGINIAI ŽVALGOMIEJI TYRINĖJIMAI ŽAGARĖJE

Ernestas VASILIAUSKAS

2002 m. rugpjūčio 9 d. buvo atlikti archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai (JIKM) Žagarėje, Miesto aikštėje Nr. 8, kur kieme, į parduotuvę planuojamo tiesti vandentiekio trasos vietoje buvo iškastas 1 šurfas ir ištirtas bendras 1,2 m^2 plotas.

Tyrinėjamoje vietoje 80 cm gylyje atsidengė juoda, pilka žemė, maišyta su dolomito nuolaužomis, degėsiais ir angliukais (iki 130 cm gylio). Šiame sluoksnyje buvo perdegusių plytų ir čerpių nuolaužų, frontalių koklių kaklelių liekanų, glazūruotos keramikos (94:1 pav.), porceliano lėkštelės šukė. Sluoksnis tęsėsi iki 150–180 cm gylio. Sluoksnis iki 150 cm gylio pagal radinius yra datuojamas XVIII–XIX a.

To paties sluoksnio 150–170 cm gylyje rastos naujųjų laikų oksidacinės plonasienės keramikos šukės (XVI a. pabaiga – XVII a.) (94:2 pav.), gyvūno galūnės kaulas su pjovimo žymėmis (94:3 pav.) (panašus buvo rastas 2001 m. Vilniaus g., šurfe 7, tačiau jis nebuvo tiksliai datuotas (*JIKM* AR 26:2)), akmeninio galąstuvo (?) fragmentas